

Hamis TANÚ

Ne higgye az olvasó, hogy történetünk idején, 1882. június közepe táján a Tiszaréten eltűnt cseléd lány közül forog az egész világ. Richard Wagner, ahogy minden évben, ezúttal is kapott névnapjára a müncheni főpolgármestertől két hófehér hattyút ajándékba. Wagner névnapja, mint azt mindenki tudja, április elején van, de a müncheni főpolgármester egy hatályos rendelkezés miatt mindig június közepén kézbesíti az ajándékot, amit a nagy zeneköltő azzal a gesztussal viszonzott, hogy június 15-ödikét a névnapjává nyilvánította. Csakhogy a mi Eszterünk nem is hallott Wagnerről, és talán hattyút sem látott soha életében.

Azok a montenegrói fegyencek, akiknek Boszniába szándékozott benyomulását a szerb katonaság akadályozta meg, minden nehézség nélkül átlépték a török határt.

Szarajevóban feketehimlő pusztít. A helyőrségi kórházban naponta 15-20 egyén hal meg. Éjszaka temetik őket, így próbálják elkerülni a feltűnést.

A galíciai Brody városát, amelyen Oroszországgal folytatott kereskedelmi forgalmunk jelentős része áthalad, az elmúlt hónapokban elárasztottak az oroszországi zsidó menekültek tízezrei. Ki vannak éhezve, le vannak rongyolódva, nincs hol elszállásolni őket. Most, amíg meleg idők járnak, még elviselhető soruk van, de ha őszig nem oldódik meg az úgynevezett „menekültkérdés”, tömegesen fognak megfagyni. A város körüli mezőkön, ahol a menekültek tanyáznak, felütötte a fejét a kolera. Az ideiglenes kórházbarakkok zsúfolásig megteltek, a betegek nagy része már most is a szabad ég alatt fekszik. A halottak el földelése még mindig megszervezésre vár. A mi Eszterünk bizony nem találta volna meg a térképen Galíciát, ahogyan Boszniát vagy Montenegrót sem.

„A világ legolcsóbb regényei” című sorozatunkban újabban megjelent *Az abbé* (12 krajcár), *A titokteljes nő* (16 krajcár) és *A szörnyeteg* (szintén 16 krajcár). A mi Eszterünk nem olvasta a világ legolcsóbb regényeit, iskolába is csak tízéves koráig járt, akkor is csak télen, mert tavasztól őszig dolgozott.

Dr. Pulszky Károly egyetemi magántanár és múzeumigazgató június 19-én vezeti el tárhoz Márkus Emilia kisasszonyt, a Nemzeti Színház fiatal művésznőjét. Sok boldogságot kívánunk az ifjú párnak, bár a mi Eszterünk a kiváló színésznő egyetlen alakítását sem látta, és nem vett tudomást a Pulszky által irányított képtár kincseiről sem.

Az angol kormány jegyzékben értesítette a szultánt, hogy amennyiben hajóhadat küld Alexandria partjaihoz, amely a várost tűzérségi tűz alá fogja venni, az nem Törökország ellen irányul, hanem a városban tartózkodó angol állampolgárok védelmében történik, miu-

tán a szultán által kinevezett kormányzó, Arábi pasa által fölhergelt lázadók, akik egy per-cig sem titkolják, hogy el akarnak szakadni az Oszmán Birodalomtól, nemcsak a helybeli kopt keresztényeket gyilkolják halomra, de az útjukba kerülő angolokat és franciákat sem kímélik. A mi Eszterünknek meg sem fordult a fejében a Bizánci Birodalom helyét elfoglaló Oszmán Birodalom hanyatlása, és hogy ezt a hanyatlást a nemzetközi hatalmi egyensúly érdekében meg kellene állítani.

A bolgár fejedelem, azt követően, hogy Szentpétervárott megbeszéléseket folytatott III. Sándor cárral, hazatért és új kormányt nevezett ki. Miniszterelnök, egyszersmind belügy-miniszter a közismerten oroszbarát, ám szerbellenes Szobolev tábornok. Hadügyminiszter Kaulbarsztev, pénzügyminiszter Nacsevics, közmunkaügyi miniszter Vulkovics, igazságügy-miniszter Grekov, közoktatási miniszter Teoharov. Érdeklődéssel figyeljük, vajon e kormányváltás előmozdítja-e a bolgár nemzet leghőbb óhaját, Bolgárország és Kelet-Rumélia egyesítését? És mindez milyen hatást fog gyakorolni az al-dunai teherhajó-forgalomra? A mi Eszterünk nem szembesült ezekkel a kérdésekkel, de még a hatalmi ágak szétválasztásáról és azon belül a kormányzásról sem volt fogalma, és ugyanúgy nem ismer-te az új bolgár kormány összetételét, ahogy az évek óta változatlan magyar kormányét sem.

Római tudósítónk szerint nem igaz, hogy meghalt Garibaldi, illetve aki meghalt, nem Garibaldi volt. Az igazi Garibaldi már 1862-ben elesett Aspromonte mellett, majd Viktor Emánuel király kívánságára kerítettek egy hozzá a megszólalásig hasonló ál-Garibaldi-t, és most ez az ál-Garibaldi halt meg Caprere szigetén. A mi Eszterünk eltűnése körü-li homályban nincs benne sem az olasz, sem a magyar király keze.

Pörge Bözske Amerikából hazlátogató személy Kitrákity Radován szegedi bordélytu-lajdonostól 6 fiatal lányt vásárolt abból a célból, hogy Amerikába vigye őket. Budapest-en Szláv Géza rendőrfogalmazó intézkedett letartóztatásukról. Bezzeg a mi Eszterünket nem tartottak volna igényt a kerítők, fejletlen volt ő ahhoz.

Lichtrecker Mária közvetlen összeköttetésben áll a Szentlélekkel, Gábriel és Rafael ark-angyalokkal, valamint Keresztelő Szent Jánossal. Szerda délutánonként Alsó-erdősor ut-cai lakásán megidézi a néhány éve elhunyt Balassa János orvosprofesszor szellemét, és az ő utasításait követve eredményesen gyógyít. Az a hír, amely szerint a legutóbbi szerdán az orvosprofesszor szelleme helyett a hasonló nevű nyelvészprofesszor szelleme jelent meg Lichtrecker Mária lakásán, több okból is valótlan. Egyrészt a nyelvészprofesszort nem Já-nosnak, hanem Józsefnek hívják, másrészt életben van, és kiváló egészségnek örvend. El-lenben a mi Eszterünk és a Szentlélek összeköttetéséről akkor sem állíthatnánk semmi biz-tosat, ha az döntő fontosságú volna a nyomozás szempontjából.

Legfinomabb minőségű halhólyag óvszer, tucatja 2 forint. Rendkívüli női különleges-ség, darabja 4 forint. Teljes diszkréció! Bullitser Tivadar sérvkötő-készítő. Ezzel a hírrel a mi Eszterünket még tagadás formájában sem hozom összefüggésbe.

Gazdálkodók, figyelem! Megjelent: *Ügyes Marcsa, a kis konyhakertésznő, avagy oktatás a zöldségtermesztésben*. Írta Pista bácsi. Ára 60 krajcár. *Közhasznú magyarázó szótár idegen szavak megértéséhez*. Írta Babos Krizosztom garamszentbenedeki főapát. Ára 1 korona 10 krajcár. Hajh, de a mi Eszterünk falujában, Tiszaréten nem kedvelik sem a kertészeti újí-tásokat, sem az idegen szavakat, és nem szokás zöldséget termeszteni.

A többek által tudósnak mondott Fraknoi (Frankl) Vilmos, magyarsággyalázó törté-nelemkönyvével a kezében a szellemileg vele egy nívón álló, testileg pedig nála is törpébb Gyulai Pál vállára kapaszkodik a Magyar Tudományos Akadémián. Ideje volna Akadé-miánkat megtisztítani az idegenszívú elemektől! Márpedig a mi Eszterünknek soha sem-mi kifogása nem volt Fraknoi Vilmos ellen, ahogyan Gyulai Pállal sem szállt vitába soha.

A Népszínház műsorán látható: *Sárga csikó*, írta Csepreghy Ferenc, *Piros bugyelláris*, ír-ta Almási Tihamér és *Fekete keszkenő*, írta dr. Spányi Géza. A színházlátogató közönségre igen rossz benyomást tesz, ha egy fából épült színházban a lámpaüvegek folyton pattog-nak. Nem lehetne több lámpát kevesebb lánggal? A mi Eszterünket nem zavarta a lámpa-üveg pattogása, minthogy eltűnése napjáiig nem találkozott üvegburás lámpával. Az ál-tala ismert háztartásokban fagyúmécsessel világítanak.

Hornyánszky Viktor fővárosi nyomdatulajdonos tegnap délután hirtelen összerogyott a Kerepesi úton. A járókelők fölemelték, és bevitték egy közeli cukrászdába, ahová csakha-

mar orvos is érkezett. Ennek sikerült Hornyánszky felélesztenie, de megállapította, hogy a derék férfit gyógyíthatatlan szélhűdés érte. Ezek után Hornyánszky Viktor a hajnali órákban elhunyt. Özvegvet és 8 kiskorú gyermeket hagyott maga után. Köztük hiába keressünk a mi Eszterünket.

A berlini antropológiai társaság ülésén Virchow egyetemi tanár felolvasta Schliemann régész hozzá intézett levelét. Schliemann, mint köztudomású, Trója maradványait kutatja a kisázsiai partvidéken. Levelében Schliemann közli barátjával, hogy eddig 4 Trója nevű várost talált egymás alatt, és hogy alulról a 2. Trója tűzvésznek esett áldozatul.

Míndez nem áll közvetlen összefüggésben Eszter két és fél hónappal ezelőtti eltűnésével, sem pedig az ügghöz kapcsolódó vizsgálati eljárással. De azért Eszter bottal üthető nyoma és föl nem lelhető híre-hamva körül is történt egy és más az elmúlt hetek során.

Az újságok – fővárosiak és vidékiek egyaránt – ismertették vagy szó szerint közölték Spitz Móric szenzációs vallomását. Nem fukarkodnak a kommentárral és az állásfoglalással, mindegyik lap a szerkesztőség vérmérséklete, ízlése és politikai irányultsága szerint. Taksony vármegye közönsége három újságot ismer.

A *Taksonyvidék* vezércikkben tesz hitet a pártatlan tájékoztatás mellett, és leszögezi: amíg Eszter eltűnéséről ki nem derül a teljes igazság, lapunk a gyanúsítottakat nem hajlandó sem elítélni, sem fölmenteni. Azonkívül a csámpásökröndi majálison bálánya Okolicsányi Mátyásné, fehér csipkéekkel gazdagon felcicomázott aranygombos lila selemruhában, bálkirálynő Prücsky Szeréna (Prücsky Bandi csendbiztosunk húga), utóbbi rózsaszínű csipkeszegéllyel és halványsárga zsinórzattal díszített világoskék szaténruhát visel. Ebben az öltözékben, szavamra mondom, bárki összetévesztheti a habok közül kiemelkedő Aphroditével.

A *Szentvilmosi Közlöny* a harmadik oldalon, a hirdetések előtt írja, hogy idén Szász Károly koszorús költőnk és műfordítónk, a *Nibelung-ének* hűséges tolmácsolója, egyszerű jászkun kerületi főtanfelügyelő lesz a porvári reálgimnáziumban az érettségi elnök, és hogy a hajdani megyeszékhely határában lovas bandérium fogadja a költőt és tanfelügyelőt. Fehér ruhás leánykák fognak integetni, amerre elhalad, tarka kendővel és virágcsokorral a kezükben.

Ezt követi az a hír, amely szerint már megint nagy a lárma a zsidók körül, most éppen a rejtélyes módon eltűnt tiszaréti cselédlány miatt. Van a köztünk élő zsidóságnak egy értelmileg és társadalmilag kimagasló része, amely a magyarosodásnak hódol, és hozzásimul a nemzettest körvonalaihoz, és amely a magyarság törekvéseit és érzelmeit osztja. E rész kedvéért a társadalom eltűri a kapzsi uzorást és a mind nemzetileg, mind nyelvileg, mind pedig szokásaiban elkülönülő, idegenül és ellenségesen viselkedő libatoll-felvásárlót is. Nagy a magyar ember türelmének pohara, de ha sokat töltögetik, mégiscsak kicsordul! Óva intjük tehát a zsidóság kiművelődött, elmagyarosodott részét: meg ne próbálják védelmükbe venni a tiszaréti gyilkosokat! Eszükbe ne jusson az ottani zsinagógában elkövetett rituális gyilkosságot, a vallási fanatizmus e gyűlöletes megnyilvánulását az egész zsidóság ügyével azonosítani! Ha mégis így tesz a magyarul beszélő, kulturált zsidó, éppen az ellenkezőjét éri el annak, ami a célja volt: ahelyett, hogy kimentené szorult helyzetükből hitsorsosait, bűnpártolásért ő maga is a vádlottak padjára kerülhet.

Végül az *Ébredjünk!!!* című, ugyancsak Szentvilmoson kiadott sajtóorgánom, afféle „centerum censeo” gyanánt, minden lapszám végén leszögezi: addig nem lesz itt béke és nyugalom, amíg a zsidókat ki nem kergetjük Magyarországról, kivétel nélkül, mind egy szálíg az összeset. Az már az ő gondjuk legyen, hogy hová mennek; a mi gondunk az legyen, hogy egy se jöjjön vissza.

Ezek és a többi hírlapok nem jutottak el a szentvilmosi börtön magánzárkájába, így tehát Móricnak nem lehetett róla tudomása, milyen közel került hozzá – legalábbis a térben – számos hozzátartozója és tiszaréti ismerőse.

Pedig az újságok hírül adják, hogy Móric vallomásának törvényszéki hitelesítése után elkezdődnek, folytatódnak és véget nem érnek a letartóztatások. A terhelteket pedig Szentvilmosra viszik, ugyanabba a pompás épületbe, ahol Móric tartózkodik.

A vizsgálóbíró bezáratta a szentvilmosi börtönbe Grün Salamon tiszaréti metszőt és kántort.

Nagy erővel kerestette a két másik metszőjelöltet, a Schwarzot és a Weissot, akik időközben hazatértek távoli falujukba, és csak hetek múlva kerülnek rács mögé, de a közegek a biztosság kedvéért addig is beszállítottak 8 Weiss és 14 Schwarz nevű személyt.

Bezáratta Lusztigot, a boltost (öt hívják Hatvékásnak), Glázert, az üvegest (ő a Lóvakaró) és Fédermájert, a rongyszedőt (akit Kutyakorbácsnak szokás becézni, mert egyszer megfutamított egy rátámadó kutyát a csizmaszárából előkapott ostorral).

Bezáratta a két kocsmáros, Friedmann és Glücksthal. Oldalaghy Algernon gróf közbelépésére Friedmann négy nap múlva ki fogja engedni (a gróf nem akarja, hogy tönkremenjen a Friedmann által üzemeltetett kocsmá, amelyből számottevő jövedelme van a hitbizománynak), de Glücksthal még jövő ilyenkor is Szentvilmoson csücsül. (A vetélytárs nélkül maradó Friedmann vasárnaptól tizenkét krajcárra emeli az egy pohár pálinka árát.)

Bezáratta Móric szüleit, Spitz Józsefet és Spitzné Feigenbaum Lénát, nehogy lépéseket tegyenek a tanú kiszabadítására vagy félretájékoztására. Utóbbit, aki amúgy is csak mostohája Móricnak, és akit Móric – mint a szomszédoktól megtudta – szenvedélyesen gyűlöl, viszonylag hamar kiengedte, de mire Spitzné hazaérkezett Tiszarétre, az árvaszék a kisebbik Spitz-fiút, Samukát gyámság alá helyezte, és Fürchtegott Barnabás zalaszentgróti lakos – vallása római katolikus, életkora 36 év, foglalkozása gazdatiszt, írni-olvasni tud – gondviselőre bízta. Spitzné el akar utáni Zalaszentgrótra, hogy visszahozza Samukát, de a község házában, ahová az országútról kísérték be, értésére adják, hogy a község zsidó lakosai érvényes útiokmány nélkül nem hagyhatják el Tiszarétet, viszont az útiokmányok kiállítására a vizsgálóbíró újabb rendelkezéséig szünetel.

Bezáratta azt a koldus zsidót is, aki Eszter eltűnésének napján Tiszaréten tartózkodott, és aki a Móric vallomásáról készített jegyzőkönyv hitelesített változata szerint – Glücksthal kocsmáros helyett – kézenfogta Esztert, és becsalogatta az imaházba. (Úgy látszik, Glücksthalnak is van egy kis protekciója. Ahhoz nem elég, hogy szabadlábra kerüljön, de ahhoz igen, hogy ne maradjon a legfőbb gyanúsítottak között.)

Illetve, minthogy a vizsgálóbíró a koldus zsidónak sem a nevét, sem a személyleírását, sem a tartózkodási helyét nem ismerte, a környező vármegyéből összesen 36 koldus zsidót fogatott le és szállíttatott a szentvilmosi börtönbe. Választása Wollner Ármin taktarkányi koldus zsidóra fog esni, ő lesz a vallomás alapján kijelölhető gyanúsított. A többieket szép lassan, egyenként kiengedi, úgyhogy mire beköszönt a tél, már csak alig 2-3 Borsod, Zemplén, Sáros, Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyéből elhurcolt koldus zsidó fog ismeretlen okból raboskodni a szentvilmosi börtönben.

Bezáratta a tiszaréti zsidótemplom ajtaját is. Azaz, hogy pontos legyen, éppenséggel kinyitatta. Ezt követően leemeltette a sarokvasról, szekérre rakatta, és mint bűnjelét Szentvilmosra szállíttatta. Ott aztán tényleg rács mögé záratta, nehogy valaki elloppja róla a kulcslyukat.

A tiszaréti zsidótemplomnak jelenleg nincs ajtaja. Bejárnak a kutyák és a disznók. A zsidók viszont nem járnak be többé, mert az imaház tisztatlanná vált a szemükben (és nemcsak az ő szemükben). Ha istentiszteleten akarnak részt venni, át kell menniük Tiszaparlagra. Ha viszont libát akarnak vágatni, arra Tiszaugaron van lehetőség, ott lakik a legközelebbi kóser metsző. Blau – így hívják az ugari metszőt – Grün letartóztatása után bejelentette, hogy hetente egyszer átjön Tiszarétre baromfit vágni, de már az első látogatáskor közápor adta értésére, hogy okosabban teszi, ha nem mozdul ki a falujából.

A hatályban levő magyar eljárásjog sajnos nem az olyan kacifántos bonyodalmakra van kitalálva, mint ami Eszter eltűnése körül kerekedett. Az őrizetesek nem tudják, mivel gyanúsítják őket. Azt sem tudják, vajon valami gyanú miatt vagy más okból toporognak húszadmagukkal egy-egy zárkában. Egy zárkára elvileg csak öt személy juthatna, de hát sok a gyanúsított és kevés a zárka. Azt sem tudják, meddig lesznek letartóztatásban. Ez napjainkban, 1882 nyarán a vizsgálóbíró belátásán múlik. Ülhetnek három hónapig, de ha a tények feltárása megkívánja, ülhetnek három évig is.

Eleinte együtt tartják a tiszaréti őrizeteseket, később elkülönítik őket, hogy ne tudjanak összebeszélni. De talán mondanom sem kell, hogy addigra már ezerszer is összebeszélhetnek. Makacsul tagadják azt a gyanút, amelyről nem is tudják, hogy micsoda. Nem mint ha túl sok alkalmuk volna tagadásra, mert a vizsgálóbíró egyelőre nem velük foglalkozik, hanem valami mással. Nemsokára el is mondom, hogy mivel.

Az elkülönítésnek vannak előnyei és hátrányai. Lusztiot például mindennap megverik a keresztény zárkatársak, zömükben betörők és lótolvajok, mert a hitbuzgó boltos egyfolytában imádkozik, még hozzá sipító hangon, érthetetlen szavakkal, és ez idegesíti őket.

Grün viszont egy jól értesült orgazdától fontos híreket hall. Megtudja például, hogy Züszmann, aki nemhogy nincs letartóztatásban, de érvényes útiokmányt is szerzett, amelylyel szabadon mozoghat a vármegye egész területén, fölkereste a szentvilmosi rabbit, és elpanaszolta neki a tiszaréti zsidók meghurcoltatását, mire a rabbi a hitközség nevében megbízta dr. Winkelzug Ignác helybeli ügyvédet a gyanúsítottak védelmével.

Spitz egy váltóhamisítótól megtudja, hogy Móric ugyanitt van, ugyanebben az épületben, egy magánzárkában.

Glázer egy házasságszédelgőtől megtudja, hogy a Magyar Izraeliták Országos Egylete (nahát, ilyen is létezik?) 5000 koronát ajánlott fel annak, aki Ölyvesi Esztert élve vagy holtan előkeríti, vagy valamilyen fontos adat révén lehetővé teszi megtalálását. Úgyhogy most már tényleg elő fog kerülni Eszter, mi pedig mindnyájan mehetünk haza. 5000 koronáért én még a nagyanyámat is előkeríteném a föld alól.

A váltóhamisító megígéri Spitznek, hogy, persze nem ingyen, mert ez itt nem jótékony-sági intézmény, eljuttat Mórichoz egy rövid üzenetet. Spitz, akinél van egy ceruza – magam sem értem, hogyhogy nem vették el tőle –, felír néhány zsidó ákombákom betűt egy cédulára, amelyet a váltóhamisító átad a vizsgálóbírónak, és állítja, hogy a romlott német zsidósargonban írt szavak jelentése: „Az Istenért, fiam, nehogy bevallj bármit is!”

Na, végre, most már tárgyi bizonyíték is van. Ha az egyházi megtiltja a fiának, hogy bevalljon bármit is, akkor csakugyan kell, hogy legyen valami bevallanivaló, függetlenül attól, hogy Móric már úgymint mindent, de tényleg *mindent* bevallott, bár az apja ezt még nem tudja.

Utóbb aztán ki fog derülni, hogy a zsidósargonban írt szavak nem is azt jelentik, amit a váltóhamisító mondott, hanem ezt: „Az Istenért, fiam, nehogy elmulaszd az esti imádságot!” Ám ez a tény nemhogy eloszlatná, hanem csak súlyosbítja a vizsgálóbíró gyanúját. Ez a Spitz megpróbálja őt, Viola Mihályt kijátszani. Lám csak, nem azt írja le, amit gondol, és nem azt gondolja, amit leír.

Dr. Winkelzug többnyire polgári perekben és váltótörvényszéki ügyekben jár el, bűnügyben védelmet csak ritkán vállal. De nem ez az oka annak, hogy nem találkozhat a gyanúsítottakkal, hanem az, hogy a vizsgálóbíró nem ad engedélyt rá. Azt sem hajlandó közölni Winkelzuggal, kik a gyanúsítottak és mivel vannak gyanúsítva. Az ügyvéd szereplésének egyelőre annyi az eredménye, hogy az ismerősei átmennek az utca másik oldalára, ha meglátják, és akik esetleg még szóba állnak vele, azok is így beszélnek: „Winkelzug, Winkelzug, mi rendes embernek hittük magát. Rosszul teszi, hogy zsidó létére elvállalja a védelmét ezeknek a gyilkosoknak!”

Persze, ha véletlenül mégis előkerül Eszter, aminek most már vajmi csekély a valószínűsége, akkor a gyilkosok nem igazi gyilkosok, legfeljebb a szó átvitt vagy jelképes értelmében. A kilátásba helyezett jutalom sok szívet lelkesített, sok elmét mozgósított. Hiszen 5000 koronából tíz évig is megélhetünk, még hozzá úri módon!

A vizsgálóbíróhoz érkezik egy bejelentés, amely szerint Eszter Borsod vármegyében, Miskolcon tartózkodik, és a Kék Angyal vendéglőben mosogatólány. Nosza, Viola elutazik Miskolcra, ahol csakugyan talál egy tiszaréti lányt, akit azonban nem Eszternek, hanem Magdusnak hívnak, nem a Kék Angyalban dolgozik, hanem a szemközti házban, és nem mosogat, hanem rongyszőnyeget varr.

A vizsgálóbíróhoz érkezik egy bejelentés, amely szerint Esztert Zemplén vármegyében, Sárospatakon láttuk az Umberto vándorcirkuszban. Ő az a kigyótestű lány, akit estéről estére kilőnek egy öblös ágyúból. Vörösre tapsoltuk a tenyerünket! Nosza, Viola elutazik Sárospatakra, ahonnan a cirkusz már továbbment Sátoraljaújhelyre, ahonnan továbbment Töketeresre, ahol semmiféle tiszaréti lányt nem lőnek ki semmilyen ágyúból, tudniillik van a cirkuszban egy nagyon jó bohóca és egy annál is jobb medvetáncolatója, sőt újabb hasbeszélője is van, de az ágyús mutatót már négy vagy öt éve levettük a műsorról.

A vizsgálóbíróhoz érkezik egy bejelentés, amely szerint Eszter megtalálható Abaúj vármegyében, ahol hozzáment egy Süsü nevű cigánylegényhez, aki a nagyidai cigányok nemzetségébe tartozik. Nosza, Viola elutazik Abaúj vármegyébe, ahol megtudja, hogy a nagyidai

cigányokat már 1560-ban kitiltották Nagyidáról, miután ellődözték az összes puskaporkat, és hogy azóta is a Hernád völgyében kóborolnak Kassa és Alsódobsza között. Viola, ha nem is Alsó-, de Felsődobszánál csakugyan megtalálja a nagyidai cigányokat, élükön Csóri vajdával, aki értésére adja, hogy Süsü primán tud pecsétet és címert hamisítani, csak az az egy hibája van, hogy összecseréli a p és a q betűt. Kisvártatva az is tisztázódik, hogy Süsü valóban feleségül vett egy Eszter nevű gádzsó menyecskét, aki viszont elmúlt 50 éves, tehát semmiképpen sem lehet a mi Eszterünk. Tudniillik Süsünek az imént említett egyetlen hibája mellett megvan az a másik hibája is, hogy kizárólag az idősebb, érett asszonyok iránt érdeklődik, a fiatal csajok nem tudják kielégíteni.

A vizsgálóbíró ismét elfogja a csüggedés érzése. Úgy látja, hogy a nyomozás, legalább is ezen a szálon, holtpontra jutott.

A bejelentések, ettől függetlenül, továbbra is érkeznek, valósággal záporoznak a vizsgálóbíróra. Újabb mellékszál körvonalazódik, már amennyiben egy szálnak lehetnek körvonalai.

Érkezik például egy olyan bejelentés, amely szerint Eszter egy Rossmann Károly nevű fiatalemberrel kivándorolt Amerikába, ahol egy halfeldolgozó üzemben dolgozik, ám ebből csak annyi bizonyul igaznak, hogy Rossmann Károly teherbe ejtett egy cselédlányt, aki nem azonos a mi Eszterünkkel.

Aztán érkezik egy olyan bejelentés, amely végképp összezavarja a vizsgálóbíró. Ebből az derül ki, hogy sem az Amerikába való kivándorlás, sem az ágyúból való kilövés nem tekinthető légből kapott fantazmagóriának. A bejelentés szerint Eszter valóban eljutott Amerikába, méghozzá Baltimore-ba, ahol bekerült annak az óriási ágyúlövedéknek az üreges belsejébe, amelyet a baltimore-i tüzéregylet, ahogyan Verne Gyula francia szerző érzékletesen leírja, kilőtt a Hold felé.

Úgyhogy a mi Eszterünk él és virul, de hiába keresnénk a Földön, mert ő most egy holdbeli csipkebokor mellől integet felénk, valahogy úgy, ahogyan a porvári ünneplő ruhás kislányok a *Nibelung-éneket* fordító főtanfelügyelőnek.

Nosza, Viola megvárja a holdtöltét. Akkor aztán elmegy a szentvilmosi csillagvizsgáló intézetbe, ahol a Rapsold-testvérek által konstruált tükörtávcsövön keresztül másfél óráig fürkészi a Hold felszínét, de csak rücsköket meg ragyákat lát. A mi Eszterünknek se híre, se hamva.

Elmegy a városi kaszinóba, amelynek könyvtárából kikölcsönzi Verne Gyula *Utazás a Holdba* című regényét, fordította Zempléni P. Gyula, és hát, a francba, a könyv magyar kiadásából kell megtudnia, hogy az a fránya ágyúgolyó nem is találta el a Holdat, hanem csak megkerülte. Magyarán szólva, mellément! Így persze nem csoda, hogy ő, Viola hiába meresztli a szemét a Rapsold-testvérek tükörtávcsövébe, mégsem észleli Esztert!

Arról már nem is beszélve, hogy akárhányszor átlapozta vagy átböngészte a francia Gyula könyvét a magyar Gyula fordításában, egyszer sem találkozott a tiszaréti Ölyvesi Eszter nevével vagy másmilyen Eszter nevű szereplővel.

No de várjunk csak, várjunk csak. Nem oda Buda! Ezek a műfordítók sokféle disznóságra képesek. A vizsgálóbíró nemrég arról értesült az *Ellenőr* egyik tudósítását olvasva, hogy egy Gallus nevű műfordító egy angol detektívregény magyarítása közben jelentős összeget lopott: az eredetiben szereplő „ezeröttszáz font” kifejezést magyarul a „százötven font” szavakkal adta vissza, és zsebre vágta a különbözetet. Ugyanígy az eredetiben szereplő harminchat ablakból csak tizenkettőt fordított le, a többi huszonnégyet elsikkasztotta, és az angolul olvasható négy kristálycsillárból is eltulajdonított kettőt.

Mi több, a porvári tantestületben azt rebesgetik, hogy még Szász Károly keze sem egészen tiszta. Pedig ő aztán főtanfelügyelő! Dr. Mollay Károly, a német nyelv és irodalom tanára állítja, hogy a főtanfelügyelő úr a *Nibelung-ének* magyar változatából kispórolta Brünhilda karpereceit, és Hagen csizmájáról elcsórta a sarkantyút, pedig annak az értelességi vizsgákon úgysem veheti semmi hasznát. Húha!

Vajon az nem lehetséges, hogy fordítás közben a magyar Gyula elszöktette a francia Gyula könyvéből az Eszter nevű női mellékszereplőt, és most együtt él vele? Össze kellene vetni a magyar szöveget az eredetivel.

Igen ám, de a városi kaszinó könyvtárában nincs meg Verne művének francia kiadása. Meg kellene rendelnünk Párizsból, de úgy fogunk járni vele, mint a holland bűváról-

tőzékkel: az sem érkezett meg soha. Arról nem szólva, hogy a vizsgálóbíró csak latinul és görögül tanult Sárospatakon, franciául sajnos nem.

A nyomozás ezen a szálon is holtpontra jutott. A tiszaréti zsidók továbbra is csökönyösen tagadnak. Spanyolcsizmával, nyújtócsigával és más hasonló műszerekkel tilos vartatni őket. Az egy szál Móricon kívül nem akad más terhelő tanú, holott legalább kettőre volna szükség. A vizsgálóbíró széttárja a karját.

Ekkor azonban segítség érkezik, egyszerre két irányból is. Egyfelől a Tisza habjaiból, másfelől a szentvilmosi főpályaudvarról.

Kezdjük a vasúttal.

Döbröghy Géza országgyűlési képviselő elv- és frakciótársával, Istókfy Győzővel Szentvilmosra utazik, hogy onnét majd bérkocsival jussanak el Döbröghy falujába, Tiszarétre.

Elnézést, rosszul mondom. Valójában az intéző, Karvaly Ágoston fogja várni a Döbröghyek címeres hintójával a két illusztris férfit a főpályaudvar előtti téren. Azért az intéző (noha izületi bántalmak gyötrik), mert a régi parádés kocsis még Húsvét előtt meghalt, Ági bácsi pedig nem fogadott fel újat, sajnálja rá a pénzt. Na, mindegy. A lényeg az, hogy a képviselő urak felszállnak a szentvilmosi vonatra, a vonat pedig sípolva, pöfögve, sűrű füst- és koromfelhőket eregetve elindul.

A képviselőházi tagságot igazoló okirat az első osztály ingyenes igénybevételére jogosítja tulajdonosát a Keleti Vasút személyszállító vonatain. A képviselő urak élnek a lehetőséggel. Kettőjükön kívül egyelőre nincs más utas a kettévágott hintóra emlékeztető négyülékes fulkében. Az üléseket bársonnyal bevont, vastag párnázat rejti el, így a szerelvénnyel folyamatos rázkódása alig érzékelhető. Az ablak a koranyári meleg ellenére be van csukva, nehogy bezúduljon a korom.

Igaz, ennek csekély a valószínűsége, mert az első osztályú kocsik – éppen a korom és a füst miatt – igazából nem az elsők, hanem az utolsók a szerelvényben. Helyesen mondja Máté evangéliuma, hogy az elsőkből lesznek az utolsók, az utolsókból pedig az elsők, mert lám csak, a vasúton is a harmadosztályú kocsik az elsők, ők vannak közvetlenül a mozdony után. Minthogy pedig a harmadosztályú kocsikat nem fedi tető, és nincs ülőhely, a bennük álló, többnyire összezsúfolódó harmadosztályú utasok bőségesen kapnak az utazás melléktermékéből, a tűzforró koromszemcsékből. Leszálláskor fekete az arcuk és a ruhájuk, kivéve persze, ha útközben zápor vagy zivatar kerekedik, mert az lemossa a szennyet. Akkor viszont bőrig áznak. A harmadosztályú utas víz- és szennyűtő csomagoknak tekinthető. Mindössze arra kell vigyázni, hogy szállítás közben ne darabolódjon fel és ne zúzódjon össze.

Bezzeg az elsőosztályú utas nem téveszthető össze holmi embernagyságú, kétlábú csomaggal! Ő úgy érezheti magát, mintha egy előkelő ház szívesen látott vendége volna, és ha behúzza a függönyt, még azt sem kell látnia, hogy odakint folyamatosan mozog a táj.

Istókfy részint a tiszaréti bűnvizsgálat eredményeiről kíván a helyszínen tájékozódni, részint a falusi zsidó zugiskolák, a „héderek” működését tanulmányozza. Szeretné elérni, hogy törvény szülessen a héderek bezárásáról és jogutód nélküli megszüntetéséről. Az országban feltűnően elharapódtak a héderek, olyannyira, hogy van egy község valahol Győr közelében, amely a helybeli zsidó zugiskoláról van elnevezve. Bizony ám, az a neve, hogy Hédervár! Bizonyára van ott egy ódon lovagvár, amelyet a zsidók átalakítottak felekezeti iskolává. Ennek majd még utána kellene járni!

Jelenleg Istókfy mégsem a hédervári csatatéren küzd. Egy másik, nem kevésbé felháborító héder-ügy köti le a figyelmét. Úgy értesült, hogy egy Tisza-melléki faluban, Tiszatoprongyoson különös dolog történt az ottani héder fiatal segédtanítójával, a melámeddel.

Állítólag azért nevezik a zsidó zugiskolai segédtanítókat melámednek, mert a sok hajlongástól és a még több éhezéstől úgy meg vannak görnyedve, mint a zsidó alefbeszben az l betű, a lámed.

Nohát, ez a Róth Benjámín nevű toprongyosi melámed is alaposan ki lehetett éhezve, mert amikor a gazdasszonya, akinél hónapos szobában lakik, bekopogtatott hozzá egy tányér frissen sütött libatepertővel és egy karéj langyos kenyérral, ő még az evés előtti kötelező imádságból is csak annyit mondott el, hogy „Bóruach atoch Adonáj”, és olyan mohón tömte a szájába az ételt, hogy a túl nagy falattal együtt a hangját is lenyelte.

Istókfý megbízható forrásból úgy értesült, hogy a fiatal melámed azóta nem tud beszélni. Egyébként ő Róth Jakab toprongyosi kántor legkisebb fia, azért is hívják Benjáminnak, a kántor pedig gyönyörűen énekelt a „Szól a kakas már...” kezdetű dalt. Kár, hogy meghalt. Illetve nem kár. Amennyiben szépen énekelt, annyiban kár, amennyiben zsidónak született, annyiban nem kár. Na, mindegy. A lényeg az, hogy az apának szép hangja volt, a fiú viszont lenyelte a hangját, és most nem tud beszélni.

Utána kellene járni, hogy ilyen eset többször is előfordult-e már. Ha kiderül, hogy a falusi zsidó zugiskolákban a segédtanítók rendszeresen lenyelik a hangjukat, és emiatt nem tudnak beszélni, ez újabb nyomós érv lesz a héderek betiltása és felszámolása mellett. A zsidó zugiskolákban elavult vallási ismereteket és középkori babonákat oktatnak olyan segédtanítók, akik nem részesültek állami képzésben, és nem tudnak beszélni.

Ráadásul – ezt is megbízható forrásból tudja Istókfý – nem is egészen igaz, hogy ez a Róth Benjámin nem tud beszélni. Tud ő beszélni, többet is a kelletténél, csak éppen nem a torkán és a száján át jön a hang, mint más rendes embereknél. Amikor a melámed megszólal, a gazdasszony hol a tűzhelyet fürkészi, hogy melyik fazék rottyog olyan különös hangon, hol meg kiszalad az udvarra, hogy lássa, miért gágognak olyan furcsán a libák, mintha mondani szeretnének valamit. Mellesleg, Róth Benjámin azóta el is költözött Tiszatoprongyosról, és elszegődött hasbeszélőnek az Umberto vándorcirkuszhoz, amely Zemplén vármegyében turnézik, Sárospatak és Töketerebes között. Úgyhogy a zugiskola-kérdés, legalábbis a tiszatoprongyosi térségben, tulajdonképpen megoldódott.

Annál nyugtalanítóbban vetődik fel, legalábbis a töketerebesi térségben, a vándorcirkusz-kérdés. Ha a cirkusz munkát ad egy zsidó hasbeszélőnek, azzal legalább három keresztény hasbeszélő elől veszi el a munkát. Az, hogy Zemplén vármegyében pillanatnyilag egyetlen keresztény hasbeszélő sincs, elhanyagolható mellékkörülmény ahhoz képest, hogy mostanáig zsidó hasbeszélő sem volt.

Istókfýnak nem ez az első olyan esete, amikor a napi politika bekopogtat a cirkuszi sátor ajtaján, akarom mondani, bedugja a fejét a bejárati ponyvanyíláson. Egyszer például megszólította őt a Múzeum körúton egy törpe. Rögtön hozzáteszem: egy magyar vérű, keresztény törpe. Viszonylag magas termetű törpe volt, a törpék között valóságos óriás, de rögtön hozzátette: erről ő nem tehet, elvégre nem vagyunk egyformák. A képviselő úr segítségét kérte, miután a varietéből, ahol addig dolgozott, a zsidó konkurencia miatt elbocsátották. A zsidó törpék jóval kisebb növésűek nála, továbbá különböző hangszereken is játszanak. Hát tehet ő arról, hogy a szülei nem tanították zenélni, és hogy különben sincs hallása?

Nem tudom, Istókfý tett-e lépéseket az illető érdekében, hozzájuttatta-e valamilyen kenyérkeresethez. Annyi biztos, hogy azóta szavajárása lett: „Zsidó nem lehet törpe!”

És most viszi a vonat Szentvilmosra! Úgy képzelte, útközben kikérdezi Döbröghy testvért a Taksony vármegyében uralkodó politikai viszonyokról. Azt persze tudta, hogy a vármegye alapvetően függetlenségi párti, csak az a kérdés, hogy Istókfý frakciója kikre támaszkodhat. Mert hát nemcsak a törpék különbözőek: mi, függetlenségiek sem vagyunk egyformák. Az idősebb nemzedék, amelyik még látta Kossuth Lajost, és részt vett a szabadságharcban, túlságosan idealista. El van telve a jogegyenlőség eszméjével. Elveket vall, ahelyett, hogy gyakorlati célokat tűzne ki.

Nem várhatjuk meg, amíg humanista veteránjaink kihalnak. Az még legalább húsz év. Csendesen félreállítani és hangosan ünnepelni őket, kihasználva tekintélyüket: ez a mi stratégiánk! És közben előlép a fiatal nemzedék, amely tesz is valamit az idegenek és az idegenszívűek ellen.

Erről akart beszélgetni Döbröghyvel, de a beszélgetésből nem lett semmi. A vonat olyan hangosan zakatol, hogy a saját szavát sem hallja az ember. Istókfý igyekszik túlharsogni a mozdonyt és a kerekeket, de ilyen körülmények közt ő maga sem érzi mozgósító erejét a szavait. Lehunyja a szemét, elalszik.

Döbröghynek pedig olyan érzése támad, mintha egyedül maradt volna a fülkében. Mint ha Istókfý ott sem volna. Pedig ott van, csak éppen – hiába, hogy majdnem mindig súlyos egyéniség – olyan könnyűnek érződik, mint egy tollpihe. Egészen elmosódnak a körvonalai. A felöltőjén és a bordáin átdereng az ülés mintázata. Kint a folyosón a kalauz is úgy gomolyog végig, mintha a mozdony füstje öltött volna egyenruhát.

A nagy magyar Alföld meleg mellkasában forrón dobog a mozdony kazánja. A búza-földek hosszú, sárga nyalábok. A lucernaföldek elnyúló, zöld hajfonatok. A pipacsmezők piros vászoncsíkok, amelyekbe itt-ott beleszövődik a búzavirág kékje. A templomtornyok, a házak és a fák egy kaleidoszkóp csillagszerű alakzataiként perdülnek táncra. Maga Mercurius, a tolvajok és kalmárok istene vonatja a szárnyas kerekeket. Ugyanakkor Döbröghy egy-egy pillanatig annak a lövedéknek a belsejében hitte magát, amelyet a baltimore-i tüzeregylet egy különleges ágyúból kilőtt a Holdba. (Jobb híján ő is elolvasta Verne Gyula regényét Zempléni P. Gyula fordításában, miután Rohling professzor műveit legutóbbi tiszaréti látogatásakor kölcsönadta a vizsgálóbírónak.)

Felrémlik benne, hogy mindaz, amit ebben a pillanatban lát és tapasztal, valamilyen módon összefügg az Antiszemita Frakció célkitűzéseivel és általában a zsidókérdéssel, de arra, hogy miben áll vagy rejlik ez az összefüggés, már csak a kerekek dübörgése miatt sem jött rá, hiába erőltette az elméjét.

Szolnoknál mintha beült volna a fülkébe egy csinos, fiatal hölgy, de ő is olyan elmosódottan látszik csinosnak, mintha létezne is, meg nem is. Döbröghy szóba elegyedik vele, bár ő maga sem érti, hogy ez miképpen lehetséges, elvégre nemcsak a fiatal úriasszony szavait, mondatait nem hallja, hanem a sajátjait sem. Ennek ellenére ő maga is észleli, hogy ügyesen, talpraesetten társalog, mert a hölgy időnként felkacag, és játékosan megfenyegeti a férfit a mutatóujjával. Nyilvánvaló, hogy igencsak tetszik neki, amit Döbröghy kiejt a száján, miközben Döbröghynek, hiába próbálja utolérni saját szavait, halvány sejtelmé sincs, hogy éppen miről és mit beszél.

És mintha egy pajzán vígjátékíró ötlötte volna ki az egész jelenetet: Döbröghy Kisújszállás és Kaba között ad húsz koronát a palackból kiszabadult szellemként lebegő kalauznak, aki behúzza az ajtófüggönyt, és kívülről bezárja az ajtót. Kaba és Hajdúszoboszló között pedig olyan földrengésszerű gyönyör rázza meg a függetlenségi párti képviselő egész testét, amilyenhez hasonlót Pesten, a Magyar utcai szalonban még a híres-nevezetes Puella Classica karjai között sem tapasztalt. (A Puella Classicáról azt kell tudnia az olvasónak, hogy fejből szavalta latinul a Priapus-verseket vagy Ovidius *Ars amatoria* című munkáját, intenzív pozitívurakban és pillanatokban.)

Mire a vonat befut Debrecenbe, a hölgy rendbe hozza öltözékét, és kézipoggyászával a kezében kilép a kalauz által előzékenyen kitért fülkeajtón. Döbrögi a nevé is tudja, Stern Miksáné, pedig meg merne esküdni rá, hogy nem mutatkoztak be egymásnak.

Jól megganefoltuk Stern Miksát! (Ez az első gondolata.)

Jól megganefoltuk Istóky Győzöt! (Ez meg a második. Amióta megalakult az Antiszemita Frakció, Döbröghy egyre szívesebben használ zsidókra jellemző szavakat, fordulatokat.)

Diadalmámor fogja el, amely csakis az iménti kéjmámor folytatásaként értelmezhető. Elvégre én a zsidók közül csak a kanokat gyűlölöm, a szukákkal egészen jól elvagyok.

Aztán megrázza Istóky vállát. „Ébresztő! Mindjárt ott vagyunk Szentvilmoson!” Kicsivel később ezt is mondja: „Barátocskám, amíg te aludtál, én a fejedtől húsz centiméterre egy zsidó nővel közösültem.” Istóky rosszállóan csóválja a fejét, és kijelenti, hogy az ilyesféle hengegő hazudozásról legkésőbb tizennégy éves korában leszokik a rendes ember. Aztán beleszimatol a levegőbe, hátha mégis van igazság Döbröghy szavaiban. Végül csak ennyit mond: „A mi ügyünket másfajta hazugságok segítik!” (Soha nem állt tőle távol némi egészséges cinizmus. Viszont a szaglása mindig is gyenge volt.)

Tudvalevő, hogy a vasúti harmadosztály utasai addig nem szállhatnak le a vonatról, amíg az első és a másodosztály közönsége el nem hagyta a szerelvényt. Döbröghynek, miközben Istókyval az oldalán elhalad a bekormozott harmadosztályú állampolgárok mellett, amint összezsúfolódva állnak a nyitott vagonban, hirtelen megvilágosodása támad. Egyszerre csak rájön, mi lehet az összefüggés a vasút és az ő politikai törekvéseik között. Olyan izgalom fogja el, hogy meg sem bír szólalni, legfeljebb értelmetlen szótagokat présel ki a száján, amelyeket Istóky meg sem hall a nagy zsidobongásban.

De hiszen a próféták is dadognak vagy elnémulnak, éppen a legihletettebb pillanataikban.

Idekint, a főpályaudvar előtti téren kiderül, hogy mégiscsak jól mondtam az előbb: a két képviselőnek bérkocsira kell ülnie, ha Szentvilmosról Tiszarétre nem akarják gyalogszerrel megtenni az utat, mint a minap helyszíni szemlére a gyanúsítottak. (Őket – Schwar-

zot, Weisset és Grünt – pályával hozzákötik a szekérsaroglyához, és igencsak szedniük kell a lábukat, máskülönben orra buknak, és a porban vonszolja őket a szekér.)

Sem a Döbröghyek címeres hintója, sem Karvaly Ágoston nincs jelen a vasútállomás előtt. Bizonyára köszvény gyötri az öreget, de még ennél is valószínűbb, hogy többet ivott a kelleténél. Döbröghy bosszankodik. Idióta tisztartója szégyent hoz rá az országos híri politikus előtt! A nagy hazafi leruccan a kis vármegyébe, és a címeres hintó a kocsiszínben porosodik. És ez a Szentvilmos is micsoda tetűfészek! Attól még, hogy stukkógirlandok és gipszangyalkák domborítanak az ablakok fölött, ne képzeljék a tót atyafiak, a hornyákok meg a dolnyákok, hogy világvárost építettek a taksonyi futóhomokra!

Istókfynak, mint rendszerint, most is támad egy ötlete. Mielőtt fiákert vagy konflist hívnánk, hogy elvergődjünk a te muskátlis, fatornyos falucskádba, Gézukám, dugjuk be a pofánkat a Móric gyerekhez! Nézzük már meg, hány centimétert nőtt azóta, hogy megtette azt a bizonyos terhelő vallomást!

A főtér, ahol a börtön pompázik, gyalog sincs messze a vasútállomástól, ám a képviselő urak fiákerrel vitetik oda magukat. A Tiszaréti sugárút, amelyen végighajt a fiáker, elkeskenyedő világoskék hasadéknak látszik, mintha a kocsi egy óriási palota dísztermén robogna keresztül, ahol derült égboltot ábrázoló freskó a mennyezet. Már csak az angyalok és példamutatóan integető szentek hiányoznak a freskóról, de az angyalok leszálltak az égből a vadonatúj házfalakra, ahol pedig szentek vannak, ott nincsenek országgyűlési képviselők. Döbröghy kiszámította, hogy az egész napos vonatkozás után háromnegyed órájuk marad, hogy elbeszélgessenek Móriccal, ha oda akarnak érní Tiszarétre az esti sötétség beállta előtt, és ez a számítás az élet teljességének érzésével tölti el, akárcsak az emeletes házak megszakítatlan, kettős sora.

A börtönbe, miután felmutatták igazolványukat, minden akadékoskodás nélkül beengedik őket. Döbröghy amúgy is közismert személyiség a megyeszékhelyen, a másik férfin pedig messziről látszik, hogy nagy ember. Senki sem tévesztené össze Winkelzuggal, a terheltek védőügyvédjével, aki eddig még egyszer sem nyert bebocsátást a gyönyörű épületbe. A kiművelődött városi zsidók ma már ugyanúgy öltözködnek, mint az urak, és ha megnyiratkoznak, valamint leborotválják a szakállukat, az ember gyakran nem is tudja, hányadán áll velük. Akkor ez most zsidó vagy nem zsidó?

Döbröghynek azonban elég annyit mondania, hogy hetvennyolcas, és egy barna uniformisba bújt, szótlán férfi máris felkíséri az urakat az emeletre. Jó kis börtön, szép kis börtön, aranyos kis börtön!

Az egyenruhás őr a hetvennyolcshoz vezeti az urakat, és szó nélkül kinyitja az ajtót.

A zárka üres.

Az nem lehet, hogy megszökött! Átvitték egy másik zárkába?

Az egyenruhás őr nem válaszol. Nyilván tilos beszélnie. Igazából az uraknak sincs megengedve, hogy megszólaljanak, de túl nagy emberek ők ahhoz, hogy az őr rámutasson a beszédet tiltó táblára. Pedig itt van az a tábla, éppen az orruk előtt.

A börtönparancsnok, hivatalos nevén várnagy szívélyesen fogadja a képviselő urakat. Miután kezét fogott velük, és hellyel kínálta őket, poharakat és palackot vesz elő a szekérenyből. Taksony vármegyében a kiegyezés után sok eperfát telepítettek a kiegyezés után fellendülő selyemszövés céljából. Ezek gyümölcséből készül a híres taksonyi eperpálinka, amelyet eperfa hordóban érlelnek legalább három évig. Igazán kár, hogy a selyemhernyó szívesebben fogyasztja a fehér eperfa levelét, mint a feketéét, mert a várnagy szívesebben fogyasztaná a fekete eperből főzött pálinkát a fehérből főzöttnél. Így azonban bele kell törődnie, hogy a vármegyében szinte kizárólag fehér eper fordul elő.

Ja, igen. Hogy a Móric gyerek hová lett? Elmondom én azt is. Nem titok.

Istókfynak és Döbröghynek a várnagytól kell megtudniuk, hogy a vizsgálóbíró szigorú dorgálást kapott az igazságügy-minisztertől, amiért Móric a szentvilmosi börtönben tartózkodik. A liberális sajtó napok óta attól tájékozódik, arról sikít, hogy a tiszaréti samesz gyereket elszakították a szüleitől, és tömlöc fenekén sanyargatják. Pedig ha valaki ártatlan, akkor ő biztosan az!

A sajtóhírtéria híre is meglepetésként éri a képviselő urakat. Liberális újságokat ők nem olvasnak.

Hiába írtam válaszcikket saját kezűleg én, Henger Andor várnagy. Oda se neki! Először is, semmi tömlöc, mert ez egy korszerű, humánus szempontokra épülő fenytőintézmény, és nem a fenekén, mert a gyerek az emeleten volt elhelyezve. Másodsor, semmi sanyargatás, mert kifogástalan kóser ételt hozattunk neki a Kohn bácsi kifőzdéjéből. Ő maga mondta, hogy otthon sohasem evett ilyen jót. Úgyhogy a liberális vádaskodás az elejétől a végéig szemenszedett hazugság! Az mondjuk igaz, hogy a szüleivel és a rokonaival nem találkozhat, de ez is az ő érdekeit szolgálja, mert a zsidók azonnal eltennék láb alól szegénykémet.

Istókfý felhúzza a szemöldökét. Mi az, hogy szegénykém? Vakard meg a tiszaréti samesz fiát, és előbújik a szentvilmosi várnagy szegénykéje?

Illetve nem bújik elő, mert a várnagy még mindig nem árulta el, hogy hová tette.

Gézukám, Győzükém, ne tetssetek magatokat hülyébbnek, mint amilyenek vagytok! Persze, hogy nálam van a gyerek, az én szerény hajlékomban. Szerető szívű hitvesem viseli gondját.

Ebből Istókfý, aki – tanúsíthatom – tényleg nem hülye, máris megérti, hogy hatásköri összeütközésre került sor a vizsgálóbíró és a vármegyei főügyész-helyettes között. Az igazságügy-miniszter ráparancsolt Violára, hogy kotorja ki a gyereket a börtönből, a királyi főügyész pedig tudatosította Tengelyiben, hogy ő rendelkezik a vizsgálóbíróval, nem pedig amaz vele. Aztán az alispán úr Salamon királyhoz illő döntést hozott. Már ne arra tessenek gondolni, hogy hosszában kettévágták a gyereket, és egyik felét kapja Tengelyi, másik felét Viola, na, nem! Ilyen ótestamentumi barbárság távol áll tőlünk. Hanem: a Móric gyerek mostantól a Henger család vendégszeretétét élvez.

Vagyis a libsik nem sipákolhatják többé, hogy szegény gyerek a tömlöcben rohad, mert átkerült a magánzárkából egy rendezett szolgálati lakásba, és ebből a szempontból Móric nincs börtönben többé. Ugyanakkor a várnagy lakása a börtön épületében található, ebből a szempontból viszont Móric továbbra is itt van velünk a börtönben. A kecske is jólakott, a káposzta is megmaradt.

Minden jóllakástól függetlenül, ez a pálinka nagyon finom, Dórikám! (A várnagy nem veszi zokon, ha jóakarói Dórinak becézik.) A kánai menyegző óta nem főztek ilyen finomat! Csak az a kár, hogy fehér eperből főzték, nem pedig feketéből, mert akkor egy fokkal még finomabb lenne. Te már nem is Andor vagy, hanem valóságos Andronicus! Tudod, aki a Shakespeare-drámában szerepel.

A drámáról a börtönparancsnoknak az jut eszébe, hogy az isteni Blaha Lujza a jövő héten Szentvilmoson vendégszerepel. Okvetlenül nézzétek meg, ha még itt vagytok.

Megnézzük, megnézzük, de most inkább a Móric gyereket nézzük meg, ha lehet. Bezörgetünk vagy meghúzzuk a csengőzsinórt, ha lehet, és kezet csókolunk nagybecsű feleségednek, ha lehet.

Sajnos nem lehet. Az alispán úr megtiltotta.

Mit? Azt, hogy kezet csókoljunk vonzó küllemű nejednek és néma felállással adózunk neki?

Az alispán úr tudomásomra hozta, hogy amíg Móric nálunk tartózkodik, nem fogadhatunk látogatókat.

Most már Döbröghynek is dereng, hogy Isten malmai ezúttal azért örölnek lassan, mert akadályozzák egymást a forgásban a malomkerekek. Ez a Szabadelvű Párt által kormányzott magyar állam tényleg nem jó semmire!

Henger Andor sem a saját zsebéből fedezi Móric ellátását, másfelől nem is a vármegye vagy az állam kenyerét eszi a gyerek, hanem Oldalaghy Algernon gróf nyúlt a zsebébe. A gróf létrehozott egy tehetséggondozó alapítványt, amely havonta 50 koronát küld a várnagnak a gyerek ételmezésére és egyéb szükségleteire. Ugyancsak az alapítvány fizeti azt a Ziegler Géza nevű fiatal népiskolai tanítót, akit a grófi hitbizomány azért helyezett át Szekercefalváról Szentvilmosra, hogy oktatásban részesítse Móricot a közismereti tárgyakból. Zieglernek, aki hangulatos életképeket írogat, és egy novelláját közölte a *Taksonyvidék*, az alispán engedélyével szabad bejárása van Mórichoz, illetve Hengerékhez, de csak a tananyagról beszélhet vele, minden egyéb téma kerülendő. Szóbeli vagy írott üzenetek átadása és átvétele szigorúan tilos. A tankönyveken kívül más tárgyakat szintén tilos behoznia Zieglernek, és ezt egy Porkoláb nevű börtönőr minden alkalommal gondosan ellenőrzi.

Porkoláb arra is odafigyel, hogy a tankönyvek lapjai közé nincs-e cédula csúsztatva, és hogy a margóra nincsenek-e olyan közlemények írva, amelyek nem tartoznak a tananyaghoz.

Kint a főtéren Istókfý megkérdezi Döbröghyt, merre található Adél mama kínai teaszalója, mert sok jót hallott róla, többek között éppen Döbröghytől. Beül a türelmesen várakozó fiákerbe, és a Búza utcába viteti magát, a teaszalón ugyanis ott van. Fölösleges volna odakísérnünk a frakcióvezetőt, anélkül is tudjuk, hogy egy korty nem sok, annyi teát sem fog inni (eperpálinka után nem is jó az), és hogy az Adél mamánál működő lányok a legkevésbé sem kínaiak.

Inkább Döbröghynek szegődünk a nyomába, aki a fejét csóválja, miközben a sarkon beforduló fiáker után néz. Így nem fogunk kijutni sötétedés előtt Tiszarétre! Döbröghy az Európa kávéház felé irányozza lépteit, ahol olyan sima a falitükör, mint a tiszaréti országút.

Ez tulajdonképpen meglepő, mármint nem a falitükör simasága, hanem az, hogy történetünk szereplőjét ott látjuk a tükör alatt. Döbröghy ritkán fordul meg az Európában. Ő inkább a Hunor és Magor vendéglőt keresi fel, ha Szentvilmoson jár. Az Európa a szentvilmosi szabadelvű kisebbség fészkeinek számít. Ráadásul zsidó a tulajdonosa. Úgy hívják, hogy Vadas Lipót. A Vadas persze magyarosított név. Az a baj a zsidókkal, hogy vagy makacsul különböznek a magyaroktól, és akkor túlságosan különböznek, vagy hasonlítani akarnak hozzájuk, és akkor túlságosan hasonlítanak. Mint akik el akarnak rejtőzni a magyarság sorai között. Vagy mint akik nem is azt akarják, hogy ők hasonlítsanak a magyarokhoz, hanem azt, hogy a magyarok hozzájuk. Ez a Vadas úr is így viselkedik. Na, mindegy. Döbröghy most mégis az Európába megy, mert a Hunor és Magorban ilyenkor Pöpecz Pityu tart fogadóórát. Pöpecz Pityu az *Ébredjünk!!!* című kiadvány főszerkesztője (továbbá korrektora és hivatalsegédje is), a fogadóóra pedig abból áll, hogy aki beteszi a lábát a Hunor és Magorba, azt Pöpecz „levágja” tíz korona erejéig.

Döbröghy úgy vélekedik, hogy Pöpecz Pityunak, már ami a politikai nézeteit illeti, 90 százalékban igaza van, és a maradékon sem fogunk összeveszni, de tíz korona mégiscsak sok egy kicsit. Annyi pénzért már Adél mama kínai teaszalójában is eltölthetünk egy kellemes órát.

Pöpecz egyébként a tiszaugari szolgabírónak, Nyúzó Lázárnak a sógora, de Nyúzó évek óta nem áll szóba vele. Ez vagy a meg-megisméltődő levágások, pumpolások, megfejekések és egyéb kérincselések miatt van így, vagy pedig azért, mert a szolgabíró szégyelli a sógorát. Nyúzó úgy vélekedett, legalábbis amíg beszélő viszonyban volt a felesége öccsével, hogy a Pityunak 75 százalékban igaza van, mármint politikai síkon, de nem a többi 25 százalék miatt haragudott meg rá, hanem a taksonybogdányi választókerületben vezetett korteshadjárat miatt. Erről elég annyit mondanom, hogy a Függetlenségi Párt választási kampányát Pöpecz vezette, és egy nyilvános vita folyamán a saját pártja képviselőjével, Kabók Illéssel olyan csúnyán hajbakapott (a szó szoros értelmében), hogy Kabók nemcsak Pöpecztől szenvedett fájdalmas vereséget, hanem a szavazatok leadásakor a Szabadelvű Párt jelöltjétől is.

Pedig a taksonybogdányi kerület a Függetlenségi Párt egyik bástyájának számított!

Hát már csak ezért sem szívesen találkozna Döbröghy a Hunor és Magorban Pöpeczcel. Rendes magyar ember viszont még az Európában sem iszik teát vagy kávé, így tehát Döbröghy – finom iróniával – kóser szilvapálinkát rendel, majd olvasni kezdi az *Egyetértés* legújabb számát.

Az *Egyetértés*ről azt kell tudni, hogy nagyjából a Függetlenségi Párt irányvonalát követi, viszont Istókfý párton belüli ellenségei tartják a kezükben, ezért Döbröghy nemigen olvassa.

Hej, ez a sok belső ellenség! Hej, ez az örökös magyar széthúzás! Ha ez nem volna, édes hazánk földi mennyország lehetne. A Függetlenségi Párt képviselői között is vannak számosan – sajnos nemcsak a szabadságharc veteránjai – akik adott esetben még a kormánypárttal is összefognak Istókfý frakciója ellen. Nézzük például Vajda Károlyt, aki ugyanúgy függetlenségi színekben politizál, mint Istókfý és Döbröghy, mégis cikkek egész sorában állítja, hogy az antiszemitizmus Magyarország szégyene.

Vajda szerint ez az éppolyan szégyenletes, amilyen kártékony gondolkodásmód a legsötétebb középkor maradványa, és az eljövendő huszadik században, amikor a babonákat teljesen és véglegesen legyőzi a józan ész, az antiszemitizmus nyomtalanul el fog tűnni. Ad-

dig is észérvekkel, meggyőzéssel, felvilágosító munkával iparkodhatunk, hogy kigyomlá-
juk a lelkekből ezt a mérgező dudvát.

És tessék! Miről tudósít az *Egyetértés* (amelynek lapjain kerek pecsét hirdeti, hogy az
Európa tulajdona)? Hát arról, hogy a Magyar Izraeliták Országos Egyletének felkérésé-
re dr. Vajda Károly ügyvéd és országgyűlési képviselő elvállalta a tiszaréti bűnügy három
gyanúsítottjának, Schwarznak, Weissnek és Grünnek védelmét.

Amikor pedig Döbröghy felnéz a hírlapból, megpillantja – akár egy lidérces álom-
ban – Vajda Károly elégedetten mosolygó, kerekded arcát. Vajda ott ül a szomszédos asz-
talnál, tőle alig egy lépésnyire, és nem tudom megállapítani: vajon tényleg nem vette ész-
re Döbröghyt, vagy ezt is csak színleli?

Hiszen Vajda egész lénye csupa színlelés. Ügyvédi tevékenysége is nagyrészt színlelésen
alapul. Annyi biztos, hogy Vajda félig-meddig háttal ül Döbröghynek, így ő egy idő múlva
kénytelen felállni és megkerülni az asztalt. Elvégre mégiscsak ő van itthon, ez az ő vármegyé-
je. Vajda úgy tesz, mint aki megőrül neki, vagy legalábbis szívesen fog kezét Döbröghyvel.

„Mi szél hozta önt ide, a mi házunk tájára?” – kérdezi emez, kissé hamisan csengő ke-
délyességgel. A Függetlenségi Párt képviselői többnyire tegeznek egymást. Ezt meg is kíván-
ja a pártban uralkodó bajtársias szellem. Annál furcsábbnak érződik Döbröghytől a rideg
„ön”. Igazából erre felel Vajda, amikor így szól: „A képviselő Pesten maradt, az ügyvédet
Szentvilmosra hozta a hivatás.”

Int a pincérnek, hogy fizetni óhajt.

Vajda persze kávézik az Európában. Pedig ő is nemesi születésű, akárcsak Döbröghy.
Nem a származásával van a baj.

„Ön rosszul tette, hogy elvállalta ezt az ügyet. Ön dunántúli ember, ön sohasem fog
megérteni minket, alföldieket.” Döbröghy elhatározza, hogy mond valami szellemeset is.
„Önnek itt, ebben az ügyben és ebben a vármegyében annyi esélye sincs, mint hintalón-
nak az agárversenyen.”

Vajda szokatlanul nagy borraalót ad. A pincérnek elkerekedik a szeme.

Aha. Vagy úgy. Ez az ember meg akarja magát kedveltetni, és azt hiszi, hogy ötven
krajcárok osztogatásával népszerűvé teheti magát. És milyen szívélyesen ráz kezét vele,
Döbröghyvel, amikor feláll, és veszi a kalapját! És milyen önelégült arccal vonul ki az Eu-
ropából! Mint aki tud valamit.

Ugyan már, mit tudhat?

Annyit már most elárulhatok az olvasónak, hogy Vajda általában jólétesült ember, és
hogy való igaz, nemrég a fülébe jutott egy, az ügy szempontjából igen fontos hír, amely-
ről Döbröghy és útítársa csak másfél vagy két óra múlva fog értesülni, bár ennek történe-
tünk szempontjából nincs jelentősége.

Most egy pillanatig térjünk vissza a vizsgálóbíróra! Néhány bekezdéssel följebb azt ír-
tam, hogy Viola számára két irányból érkezik segítség: egyfelől Szentvilmosról, másfelől
a Tiszából.

A Szentvilmosról érkező segítséget már szemügyre vettük. Jön Istókfy vidáman füttyö-
részve, félrekapott kalapban, zsebredugott kézzel. Hátbavágja Döbröghyt, felszállnak a fi-
ákerre, és a kétlovas bérkocsi – elvégre Tiszaréti nyugatra fekszik Szentvilmostól – az or-
szágúton eltűnik, valósággal feloldódik a nyári naplemente színpompájában.

Most nézzük meg a Tiszából jött segítséget is!

Sajnos nem látjuk.

Mire Istókfy és Döbröghy odaérkezik a helyszínre, már késő este van, úgyszólván éjsza-
ka. Hold nincs az égen, úgyhogy a segítségből semmi sem látszik, vagy majdnem semmi.

Öreg este volt már akkor is, amikor a szentvilmosi fiáker befutott Tiszarétre, és megállt
a Döbröghy-kúria előtt. Ott aztán a jázminillatú homályban kiderült, hogy a tisztartó,
Karvaly bátyánk nincs leterítve sem köszvénytől, sem részegségtől, hanem egyéb nyomós
ok miatt mulasztotta el, hogy odamenjen a képviselő urak elé a vasúthoz.

Sürgösen el kellett fuvaroznia a vizsgálóbíró Tiszadudvára, ahonnan érkezett egy szen-
zációs bejelentés. A dudvai mezőőr, Fazola Zoli jelentette Violának, hogy a dudvai határ
Csonkafüzes nevű folyóparti részénél az ott pihenő tutajosok kifogtak a vízből egy hul-
lát, egy fiatal nő holttestét. Nézze már meg a tekintetes úr, mert könnyen lehet, hogy ő az

a tiszaréti cselédlány, akit már majdnem két hónapja keresünk. Nahát, ez az, amiről Vajda Károly már órákkal ezelőtt tudott.

Most már Istókfý és Döbröghy is tud róla. Szólnak a bérkocsisnak, hogy sürgösen hajts on a Csonkafüzeshez. Döbröghy mutatja neki az utat, de így is majdnem felborulnak a sötétben.

Amikor a Csonkafüzesnél kiugrálnak a fiákerből, és lerohannak a töltésről, amelyen a kocsi idáig haladt, igazából semmit sem látnak. Inkább csak hallanak: parancsot, szitkot, fenyegetést. Prücsky Bandi pandúrjai és a dudvai fiatalokból szervezett önkéntes rendfenntartók lökdörik a töltés felé a környékről összeverődött zsidókat, akik azt kiabálják: „Megvan Eszter! Megvan Eszter!” Prücsky Bandi pedig az kiabálja, túlharsogva a mintegy százötven főnyi zsidóságot: „Nincs itt semmi bámulnivaló! Kotródjatok haza, a francba!”

Tényleg nincs itt semmi bámulnivaló. Elvégre vaksötét van.

A holttestnél ott áll a vizsgálóbíró, továbbá Karvaly bátyánk és több más illetékes személy, akiket nem tudunk egymástól megkülönböztetni a sötétben.

Pillanatnyilag két lényeges dolgot tudunk a tiszadudvai vízihulláról. Az egyik, hogy azt az öltözéket viseli, amelyet Eszteren láttak az eltűnés napján. Ebből józan ésszel arra következtetésre juthatunk, hogy a holttest azonos a mi Eszterünkkel. Igazat beszélnek a zsidók, még akkor is, ha minden zsidó hazudik. Tényleg megvan Eszter.

Ma már késő van ahhoz, hogy elnyargaljunk a legközelebbi távíróállomásra (amely sajnos a szentvilmosi főpostán található), és világgá röpítsük a szenzációs hírt. Először per sze az itthoni országos lapokat értesítjük, de semmi kétség, hogy a nemzetközi sajtó is tudósítani fog Eszter előkerüléséről. Ha a mi Eszterünk eddig nem vált eléggé híressé az eltűnésével és a hiányával, tiszadudvai vízihullaként egykettőre világhírű lesz.

Ja, igen. A másik lényeges dolog, ami tudható a Tiszából kifogott Eszterről, hogy teljesen ép a nyaka. Még csak egy karcolás sem látszik rajta. Úgyhogy igazat beszélnek a zsidók, amikor azt állítják, hogy nem ők vágták el a nyakát, tudniillik nincs elvágva a nyaka. Könnyen lehet, hogy nem is történt bűncselekmény, hanem Eszter bánatában beleölte magát a Tiszába. Vagy pedig, mondjuk, meg akarta mosni a lábát, és véletlenül belecúszott a mélyvízbe.

Annyi bizonyos, hogy a rituális gyilkossággal gyanúsított zsidók ártatlanok, még akkor is, ha minden zsidó bűnös. Ha viszont így áll a dolog, akkor az én történetem ezen a ponton befejeződik. Valami nagyon erőltetett és abszurd ötlet kellene ahhoz, hogy folytatása lehessen. Hiába töröm a fejemet, semmi efféle nem jut eszembe. Ha viszont nincs olyan koncepció, amely továbblendíthetné a bonyodalmat, akkor már csak apróságok vannak hátra. A szegény édesanya elsiratja és eltemeti vízbefúlt lányát, a gyanúsítottakat szabadon engedik, kedélyünk lecsillapodik, szívünk megbékél, és ez a készülő regény a negyedik fejezet után félbeszakad. ■ ■ ■

